



**FÖREBYGGANDE AV
VÅLDSBEJAKANDE
RAKALISERING
I SKOLOR OCH
LÄROANSTALTER**



OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

INNEHÅLL

Våldsbejakande radikaliserings	3
Vad menar man med våldsbejakande radikaliserings?	3
Vad är det som leder till våldsbejakande radikaliserings?	5
Kännetecken på våldsbejakande radikaliserings	7
Förebyggande av våldsbejakande radikaliserings	8
Förebyggande åtgärder	8
Vad kan skolan göra?	10
En samtalande skola	14
Låt inte rädslan ta över	17
Mer om ämnet	18

VÅLDSBEJAKANDE RADIKALISERING

Vad menar man med våldsbejakande radikaliserings?

Med våldsbejakande radikaliserings, det vill säga extrema tankar, avses användning av våld eller hot om våld, uppmuntran till våld eller berättigande av våld utifrån en idévärld eller ideologi. I sin yttersta form kan radikaliserings leda till terrordåd.

Hatretorik, rasism och våldsbejakande extremism har ökat på olika håll i Europa. I Finland är hotet om våldsbejakande radikaliserings och extremism enligt inrikesministeriets bedömning fortfarande litet. Det har dock ökat under de senaste åren. I Finland förekommer högerextremistisk, vänsterextremistisk och religiös extremistisk våldsbejakande radikaliserings. Extrema tankar ligger även till grund till exempel för skolskjutningar.

En av de vanligaste frågorna är om man helt och hållet vill förbjuda radikala tankar. Rätt kanaliseras kan radikaliserings vara ett positivt fenomen, ibland kan det även vara en förutsättning för förändring. Många goda saker har haft sin början i radikaliserings. En positiv samhällsförändring - till exempel rösträtt

för kvinnor i Finland i början av 1900-talet - kräver ibland radikala idéer som utmanar samhällsstrukturerna. Våldsbejakande radikaliserings däremot är ett marginellt fenomen och största delen av de personer som radikaliserats tar aldrig till våld.

Regeringen har ställt upp målet att Finland år 2025 är öppet och internationellt samt språkligt och kulturellt rikt land, där vår positiva inställning till varandra och världen omkring oss gör Finland unikt. Den utmanande ekonomiska situationen, osäkerheten i samband med den snabba förändringen i samhället och flyktingkrisen har skapat en grogrund för användning av ett hatiskt språk, extrema positioneringar och starka motsättningar i Finland och i övriga Europa. Den undergräver den grundläggande tilliten och känslan av trygghet. Den leder även till ett ökat negativt beteende till exempel mot invandrare och andra minoriteter.



Extrema tankar bland barn och unga måste bemötas i deras egen värld, innan de utvecklas till nätverk och rörelser i de vuxnas värld.

HATRETORIKEN UTGÖR ETT HOT MOT DEMOKRATIN

Hatreterik är ett fenomen som i allt större utsträckning begränsar en mångstämmig, demokratisk diskussion i Finland. Den begränsar särskilt kvinnors, flickors och minoriteters rätt att delta i den offentliga diskussionen. Hatretoriken är en av de företeelser som fastställdes som Finlands största människorättsproblem i den periodiska granskningen som FN:s råd för de mänskliga rättigheterna genomför.

Enligt justitieministeriets utredning från 2016 påverkar hatretoriken känslan av trygghet, den psykiska hälsan och tilliten till myndigheter hos dem som är föremål för hatretoriken och får dem att undvika att vistas på vissa platser. Hatretoriken i Finland riktar sig i särskilt hög grad mot kvinnor och invandrare och att förhindra den är därför en åtgärd som väsentligt förbättrar dessa gruppers ställning och mänskliga rättigheter i vårt land.

Åtgärder för att förebygga och ingripa i trakasserier och hatretorik bör synas bland medborgarna i vardagen. Det kräver ökad aktivitet bland medborgarna och en ökad medvetenhet, samt mod att ingripa genom exempelvis olika kampanjer. Organisationerna bör ha en kraftfull roll i att försvara de mänskliga rättigheterna och tillhandahålla tjänster med låg tröskel. Människorättsfostran och planering för likabehandling bör betonas i olika organisationer och bör ingå i allt arbete som har med barn och unga att göra.

Vad är det som leder till våldsbejakande radikaliserings?

Vid förebyggande och ingripande är det viktigt att man försöker förstå orsakerna och bakgrunden till fenomenet. Vem är intresserad av radikala rörelser och varför? Faktorer som rör extremism kan förekomma på samhällsnivå, i socialt umgänge samt på individuell nivå. Oftast spelar många olika faktorer in. Det finns inte bara en väg eller profil som grund för våldsbejakande radikaliserings.

Till exempel upplevelser och känslor av orättvisa, utanförskap, obetydlighet och ibland också mobbning kan ligga bakom hatretoriken och det rasistiska beteendet. Därför är det viktigt att öka delaktigheten och interaktionen samt öka kunskaperna och förmågan att leva sig in i andras situation. Man måste ingripa i hatretorik och rasism både genom snabba och effektiva åtgärder och åtgärder som förebygger uppkomsten av negativa yttringar.

Våldsbejakande radikaliserings bygger på tanken, enligt vilken människor delas in i vi och de andra och där våld mot andra är berättigat. Våldsbejakande extrema rörelser och deras medlemmar erkänner varken de mänskliga rättigheterna eller att alla människor har lika värde oberoende av bakgrund, religion, personliga egenskaper eller motsvarande faktorer. Våldsbejakande radikaliserings präglas vanligtvis även av att rädslan för straff inte förhindrar våldsamma gärningar. Dessa personer är ofta så övertygade om att deras handlingar är berättigade att de är redo att offra sitt liv i samband med gärningen.

Bland annat barnombudsmannen har uttryckt oro för extrema tankar bland unga finländare. Extrema tankar bland unga måste bemötas och utmanas. Om man inte för diskussioner ökar polariseringen i samhället. Vissa människor kan känna att rättsstaten inte ger dem trygghet och inte svarar på deras behov. Det gör att de själva börjar söka lösningar. Extrema tankar bland barn och unga måste bemötas i deras egen värld, innan de utvecklas till nätverk och rörelser i de vuxnas värld.

DET FINNS INGEN HELTÄCKANDE FÖRKLARING TILL VÅLDSBEJAKANDE RADIKALISERING

Marginalisering, upplevelser av orättvis behandling, personliga kriser, glorifiering av våld eller besvikelse över demokratin kan bidra till att driva en person till extrema rörelser. Känslan av grupptillhörighet, makt, ordning, engagemang, lojalitet, äventyrlust, hjältemod eller ideologisk kallelse kan i sig locka personer att söka sig till våldsbejakande extrema rörelser.

Det finns således ingen heltäckande förklaring till varför unga ansluter sig till våldsbejakande extrema rörelser. Huvudparten av de unga i världen understöder aldrig våld, även om de har haft ett svårt utgångsläge. Å andra sidan kan en helt vanlig ung person, även en person som kommer från välbärgade förhållanden, uppleva frustration gentemot samhället och missförhållanden i det och börja använda våld som metod för förändring. Det ser dock ut som att social integration har stor betydelse när det gäller att bekämpa extrema rörelser och våldsbejakande extremism.



Förebyggande av och ingripande i våldsbejakande radikaliserings och extremism är en gemensam angelägenhet för hela samhället.

Unga personer som blir diskriminerade och inte får sin röst hörd är mer mottagliga för rekryterarnas löften än andra. Därför måste man även i Finland i högre grad fästa uppmärksamhet vid att vidta åtgärder mot diskriminering både bland invandrare och den ursprungliga befolkningen.

I västvärlden ökar diskriminering, rasism och en känsla av utanförskap unga personers känslighet inför extrema rörelser budskap, ideologier och inflytande. Den extrema rörelsen kan vara den första gemenskapen i vilken den unga känner att hen får uppskattning och en position. En känsla av utanförskap, arbetslöshet, avhopp från skolan eller total avsaknad av grundläggande utbildning skapar en grogrund för radikaliserings. När det gäller invandrare betonas dessutom en lyckad integration och språkkunskaper. Upplevelsen av orättvisa spår på fenomenet.

Kännetecknen på våldsbejakande radikaliserings

Samtidigt som våldsbejakande radikaliserings som fenomen är högst aktuellt, är det få som är medvetna om det. Förebyggande av och ingripande i våldsbejakande radikaliserings och extremism är en gemensam angelägenhet för hela samhället.

Tecken på våldsbejakande radikaliserings kan till exempel vara förändringar när det gäller vänskapskretsen, livsstilen och fritiden, extremare åsikter samt ovanligt intresse för och bestämda åsikter om ett visst ämne. Enskilda tecken i sig utgör nödvändigtvis inte orsak till oro, utan det är viktigare att observera vilken roll dessa har i individens livskede och i förhållande till varandra.

När det gäller våldsbejakande radikaliserings saknas heltäckande kännetecken. Lärare och personer som arbetar med barn och unga bör kunna identifiera oroväckande förändringar i barnens och de ungas beteende och alltid hänvisa ärendet till elev- och studerandevårdstjänster.

FÖREBYGGANDE AV VÅLDSBEJAKANDE RADIKALISERING

Förebyggande åtgärder

Våldsbejakande radikaliserings och extremism kan i bästa fall bekämpas genom förebyggande arbete. Det är alltid mer effektivt att förebygga än att åtgärda konsekvenserna. Förebyggande åtgärder ökar människors säkerhet och känsla av trygghet samt minskar motsättningar mellan olika befolkningsgrupper och polarisering av samhället.

Våldsbejakande radikaliserings och extremism är inte enbart en utmaning för Finland, Norden eller Europa, utan den berör hela världen. Extrema tankar byter även ständigt skepnad. Förebyggande av våldsbejakande radikaliserings och extremism görs lokalt, nationellt och internationellt. Finland deltar aktivt även i det internationella samarbetet på området. I den internationella verksamheten både utbyter man information om erfarenheter och god praxis i olika länder och för gemensamma diskussioner om olika åtgärder för att förebygga våldsbejakande radikaliserings och extremism.

Genom det nationella åtgärdsprogrammet för förebyggande av våldsam radikaliserings och extremism samordnar inrikesministeriet det riksomfattande arbetet som ska göras för att förhindra radikaliserings och extremism.

Det är alltid mer effektivt att förebygga än att åtgärda konsekvenserna.

Programmet har utarbetats i ett omfattande samarbete mellan representanter för myndigheter, organisationer och sammanslutningar. Det nationella åtgärdsprogrammet innehåller de mål som även har ställts upp internationellt i EU och FN. Inom det nordiska samarbetet utvecklas forskningen och praktiska åtgärder för att förebygga våldsbejakande radikaliserings och extremism.

Målgruppen för programmet är grupper och individer som riskerar att radikaliseras. Målet är att se till att man i alla delar av Finland har beredskap och permanenta strukturer för att förhindra våldsbejakande radikaliserings och extremism genom förebyggande åtgärder. Man vill i synnerhet stärka barns och ungas förmåga att identifiera och skydda sig mot påverkan och budskap som uppviglar till våld.



Skolan är en av de viktigaste platserna för samhällsfostran och fostran till medborgarskap.

I Finland bedriver bland annat polisen, lärare, socialarbetare, sjukvårdspersonal, ungdomsarbetare, organisationer samt religiösa och andra samfund arbete på gräsrotsnivå.

Som en del av undervisnings- och kulturministeriets handlingsprogram Betydelsefull i Finland anordnas en utbildning för dem som arbetar med barn och unga. Den ger nya kunskaper om att verka i en mångkulturell arbetsmiljö. Undervisningspersonal och andra yrkesverksamma fortbildas i att föra svåra diskussioner bland annat i anslutning till signaler på hatretorik, rasistiskt beteende och radikaliserings.

Vad kan skolan göra?

Skolorna har av flera skäl en central roll när det gäller förebyggande av våldsbejakande radikaliserings. Den grundläggande utbildningen når i praktiken alla unga och utbildningen på andra stadiet når ett stort antal unga. Skolan är en av de viktigaste platserna för samhällsfostran och fostran till medborgarskap. Den kan fungera som en arena för det samhälleliga samtalet, där man även kan finna lösningar på samhällsproblem och -fenomen. En del av värdegrunden i de nya grunderna för läroplanen för den grundläggande

utbildningen är humanitet, bildning, jämlikhet och demokrati.

Skolan kan göra mycket för att öka barns och ungas välbefinnande och förebygga marginalisering. God självkänsla, känsla av tillhörighet och upplevelse av att på riktigt kunna påverka skyddar mot marginalisering. Skolan har i uppgift att lära ut centrala kompetenser som gäller att växa som människa och demokratiskt medborgarskap, till exempel ett öppet sinne, nyfikenhet, vilja att förstå andra, interkulturell förståelse samt färdigheter i demokratisk debatt och fredlig konfliktlösning. Även kritiskt tänkande, såsom förmågan att skilja mellan information och åsikter, är viktigt.

Undervisningen i skolan bygger på vetenskaplig fakta och skolan spelar en viktig roll i att barn och unga reflekterar över saker på ett mångsidigt sätt samt motiverar sina åsikter. Det är viktigt att vara medveten om att alla ståndpunkter inte är lika motiverade, samt att lära sig att motivera sina egna åsikter med korrekt information.

Eleverna behöver förbilder i de vuxna i skolan, en inspirerande atmosfär och mycket utrymme för att behandla saker tillsammans som stöd i sin utveckling.

Eleverna får vägledning i att medverka i ett pluralistiskt samhälle som respekterar olikheter, mänskliga rättigheter, jämlikhet och rättvisa enligt de demokratiska värderingarna och principerna.

Skolorna och lärarna har frihet att välja hur de mål som ställts upp för lärandet och dess innehåll ska nås och vilket material och vilka metoder som ska användas. De flesta människorätts- och fredsfostrande organisationer samt organisationer som utvecklar medieläskunnighet har producerat stödmaterial för undervisningspersonalen, bland annat om att lösa konflikter, leva i fred, främja empati samt kritisk medieläskunnighet.

I Finland liksom i de övriga nordiska länderna betonas att skolans grundläggande uppgift är att erbjuda barn och unga en trygg plats för högklassig utbildning och ansvara för att alla elevers behov iakttas så bra som möjligt. Inte en enda elev får bli obemärkt och man tar itu med varje utmaning omedelbart, även när en elev eventuellt håller på att marginaliseras, radikaliseras eller får andra problem. En fungerande yrkesövergripande elev- och studerandevård har en central roll i det förebyggande arbetet.

Det är viktigt att vara medveten om att alla ståndpunkter inte är lika motiverade, samt att lära sig att motivera sina egna åsikter med korrekt information.



Foto: Satu Haavisto



Det är mycket viktigt att ingen ung person stämplas och att det inte uppstår missförstånd eller övertolkningar.

DET ÄR VIKTIGT ATT STÖDJA DE UNGA

Våldsbejakande radikaliserings och extremism är relativt nya fenomen i Finland. I skolan kan man uppleva att ämnet är obekvämt och svårt att tala om. Det råder brist på kunskap, erfarenhet och god praxis. En del lärare och rektorer känner sig osäkra på hur de ska reagera och svara på kommentarer från unga som tyder på extrema tankar. Skolpersonalen kan känna sig osäker på när man bör ta kontakt med exempelvis polisen på grund av en ungs beteende. Det är mycket viktigt att inga unga stämplas och att det inte uppstår missförstånd eller övertolkningar. I Finland vill man inte ge lärarna budskapet att det är skolans uppgift att särskilt observera unga personer som håller på att radikaliseras på ett våldsbejakande sätt.

Skolorna ska ges tillräcklig och så korrekt information som möjligt om våldsbejakande radikaliserings. Inför de nya utmaningarna behöver lärarna stöd och verktyg för att tillsammans med de unga föra svåra diskussioner som ger upphov till kontroverser, även när det gäller extrema tankar. Det är viktigt att de unga känner sig trygga och accepterade i sin skolmiljö och fritt kan dela med sig av sina

tankar med vuxna utan att de blir provocerade eller känner sig osäkra. Interaktionen ska vara öppen och icke-dömande. Den ska bygga på ärlighet och tillit.

När man söker lösningar är utgångspunkten att stärka empatin och öka samarbetsförmågan. En ung person vars situation oroar ska hållas delaktig och man ska försöka inkludera hen i gemenskapen och inte exempelvis utesluta hen som ett hot. Gemensamma uppfattningar och beslut som alla kan leva med uppkommer när man samtalar med varandra. Man kan fråga barnen och de unga hur de vill att Finland ska se ut exempelvis om fem år.

Lärarnas uppgift är att tillhandahålla möjligheter för lärande, men dessutom bör de ha grundläggande kunskap om våldsbejakande radikaliserings. Lärarna behöver förstå olika begrepp, känna till eventuella tecken på orsaker till radikaliserings samt hur medierna och de sociala medierna påverkar detta. Pedagoger ska framför allt ha praktiska verktyg och självsäkerhet att föra diskussioner som även kan ge upphov till kontroverser med barnen och de unga. De unga vill känna att de blir hörda, förstådda och att de får stöd – och att de är i trygghet.

En ung person vars situation oroar ska hållas delaktig och man ska försöka inkludera hen i gemenskapen och inte exempelvis utesluta hen som ett hot.

De nya grunderna för läroplanen, deras värdegrund, arbetssätt, mål och innehåll skapar en naturlig utgångspunkt för att även minska risker för våldsbejakande extremism.

En samtalande skola

I skolan ska man fästa uppmärksamhet vid att alla unga känner sig sedda och hörda. Det är ett centralt grundläggande behov hos alla människor att känna sig betydelsefulla. I Finland och i världen finns det gott om goda exempel på metoder för att göra eleverna delaktiga.

Vi står troligtvis inför nya utmaningar som även återspeglas bland barn och unga. Det kommer antagligen att komma fler flyktingar till Finland på grund av exempelvis klimatförändringen. Tillit och ömsesidig respekt bland medborgarna och de institutioner som upprätthåller dessa har varit grundstenar för välfärden i Finland. Finland av i dag har utvecklats genom samarbete. Samarbetet är vår styrka, som vi kan använda för att bekämpa problem. Detta kan vi vara

stolta över. Om vi diskuterar exempelvis invandring och ämnen kopplade till det på ett öppet sätt, även i läroanstalterna, kan vi gå i mer konstruktiv riktning. Genom att samtala kan vi nå en gemensam syn och gemensamma beslut om i vilken riktning vi är på väg.

Det pågår flera svåra konflikter i världen som orsakar lidande och som i likhet med flyktingskap och terrorism får långtgående effekter. Vi har inte råd att blunda för dem, inte ens i Finland. Det är viktigt att barnen och de unga lär sig att förstå olikhet och likhet samt framför allt att leva i fred tillsammans och respektera varandra.





LÅT INTE RÄDSLAN TA ÖVER

Rädslan som terrorismen väcker är terroristernas mål. Rädda människor agerar på annat sätt än människor som litar på sina medmänniskor och upplever att deras miljö är trygg. Rädsla skapar behov av att hitta syndabockar. Rädsla ökar polariseringen och behovet av att dela in människor i vi och de andra. Rädsla ger upphov till mer rädsla och har omfattande effekter på samhället.

Rädslan som är förknippad med terrorism är svår att hantera med fakta. Jämförelse av offertal hjälper inte att hantera rädslan, utan kan öka misstan-
kar om att rädsla och otrygghet inte tas på allvar. Till exempel dör det årligen cirka 2 500 personer i olyckor och en stor del av olyckorna sker i hemmet eller i en annars bekant miljö. Trots detta väcker inte olyckor rädsla hos människor. Inte heller i medierna förekommer uppseendeväckande och dramatiska historier om allvarliga olyckor som vem som helst kan råka ut för.

Rädslan som terrorismen ger upphov till tränger sig djupt ner i vår grundtrygghet och försvagar känslan av att vi har kontroll över vårt eget liv.

I Finland är målet att det finns en instans som tar tag i saken vid oro över att en person håller på att radikaliseras. I skolan kan man via elev- och studerandevårdstjänsterna få hjälp med att bedöma situationen och kontakta polisen om det behövs. Polisen ser till att personen vid behov hänvisas till kommunala tjänster eller tjänster som tillhandahålls av organisationer. Det är viktigt att man på lokal nivå vet vem man ska kontakta. För närvarande förtydligar polisen sin anvisning och praxis i denna fråga. Inrikesministeriet inleder även ett projekt med mål att säkerställa att hänvisningen till tjänster fungerar.

Propaganda, konspirationsteorier, falska nyheter och all slags manipulation är dagens utmaningar. Vi kan alla bidra till att förhindra våldsbejakande radikalisering och extremism genom att se till att vi inte själva ens av misstag gör oss skyldiga till sådant.

MER OM ÄMNET

På Utbildningsstyrelsens Edu.fi-webbplats finns aktuell bakgrundsinformation om våldsbejakande radikalisering, information om hur den förebyggs samt olika material som stöd för lärare och skolans ledning.

Till stöd för läroanstalterna har Utbildningsstyrelsen publicerat handboken Konstruktiv interaktion. Dessutom har en del av Europarådets material om ämnet översatts till finska och svenska. På nätsidorna finns

även länkar till pågående kompletteringsutbildningar för lärare samt internationella kanaler för projektfinansiering.

Internationella samarbetsorgan som bland annat Europarådet, UNESCO och Nordiska ministerrådet har utvecklat webbaserat material. Det finns många exempel på olika länders bästa praxis på RAN-nätverkets (Radicalisation Awareness Network) sidor.



MATERIAL PÅ NÄTET

Materialet Förebyggande av våldsbejakande extremism och material på nättjänsten Edu.fi

http://edu.fi/planera/valmaende_i_skolan/forebyggande_av_valdsam_extremism

Nationellt åtgärdsprogram för förebyggande av våldsam radikaliserings och extremism

<http://intermin.fi/sv/publikation?pubid=URN:ISBN:978-952-324-105-3>

Handlingsprogrammet Betydelsefull i Finland

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75111/Betydelsefull_iFinland.pdf

PUBLIKATIONER

Konstruktiv interaktion. Handbok för att stärka den demokratiska delaktigheten samt förebygga hatretorik och våldsbejakande radikaliserings

http://www.oph.fi/publikationer/2017/konstruktiv_interaktion

Undervisa om kontroversiella frågor (handbok för lärare)

http://www.oph.fi/publikationer/2017/undervisa_om_kontroversiella_fr%C3%A5gor

TA KONTAKT:

Maria Edel, maria.edel@oph.fi

Satu Elo, satu.elo@oph.fi

Kristina Kaihari, kristina.kaihari@oph.fi

Maj-Len Engelholm, maj-len.engelholm@oph.fi

Marjut Kuokkanen, marjut.kuokkanen@oph.fi



Utbildningsstyrelsen
PB 380
(Hagnäskajen 6)
00531 Helsingfors

oph.fi